

Калюжна Ю. П.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри маркетингу
Полтавський державний аграрний університет
вул. Сковороди 1/3, Полтава, Україна
e-mail: ulia_K2308@ukr.net
ORCID: 0000-0003-0806-4829

Приходько Л.

магістранка спеціальності «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»
Полтавський державний аграрний університет
вул. Сковороди 1/3, Полтава, Україна
e-mail: kostelna1@gmail.com
ORCID: 0000-0001-5531-5147

КОНКУРЕНТНІ ПЕРЕВАГИ ЗБУТУ ПРОДУКЦІЇ ЧЕРЕЗ БІРЖОВІ СТРУКТУРИ

Kalyuzhna Julia

Doctor of Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Marketing
Poltava State Agrarian University
St. Skovorody 1/3, Poltava, Ukraine
e-mail: ulia_K2308@ukr.net
ORCID: 0000-0003-0806-4829

Prikhodko Lyubov

Master's student specializing in entrepreneurship,
trade and stock exchange activity
Poltava State Agrarian University
St. Skovorody 1/3, Poltava, Ukraine
e-mail: kostelna1@gmail.com
ORCID: 0000-0001-5531-5147

COMPETITIVE ADVANTAGES OF PRODUCT SALE THROUGH EXCHANGE STRUCTURES

Анотація. У статті досліджено певні елементи конкурентних переваг збуту продукції через біржову сферу. Вивчення проблеми полягає в узагальненні підходів до визначення конкурентних переваг збуту продукції через біржову сферу, дослідження їхніх основних характеристик та виявленні шляхів щодо можливості підвищення конкурентних переваг біржових структур.

Проведено аналіз останніх досліджень і публікацій щодо категорії «конкурентні переваги», а також розглянуто сутність біржової торгівлі з різних поглядів та досліджено в працях багатьох вітчизняних науковців. Розроблено схему інфраструктури ринку, де головним дієвим органом сфери збуту є біржі. Щоб виявити ефективність збуту продукції через біржову сферу не тільки внутрішніх, а й світових біржових ринках проаналізовано рейтинги конкурентоспроможності України. Коротко розглянуто основні конкурентні переваги, які зосереджені у біржовому товарі. З'ясовано, що біржовий товар є масовим, однорідним, кількісно та якісно стандартизованим, взаємозамінним, знеособленим. Проведено класифікацію біржових товарів. Виявлено основні чинники щодо удосконалення напряму підвищення конкурентних переваг збуту продукції через біржі. Після прийняття змін до законодавства про діяльність товарних бірж організовано продаж товарів став можливим виключно через ліцензовані біржі.

Виявлено, що нові зміни у законодавстві та проведених реформа дасть стабільний напрямок підйому української економіки в цілому. Збут продукції відбуватиметься більш спеціалізованим товаром, який відповідатиме основним конкурентним вимогам щодо біржового товару. Біржові торги прохатимуть лише на ліцензованих біржах, що підвищить результативність торгів та ліквідність біржових угод, що є позитивним для країни загалом. Створення надійних та професійних майданчиків учасників біржової торгівлі дозволить зменшити ризик від негативних факторів. Участь у біржових торгах дозволить отримати справедливу і гідну ціну на власну продукцію, а учасники одержують змогу фіксувати ціни на майбутнє, а отже, забезпечать собі більш зрозуміле і прогнозоване бачення ціноутворення на товар.

Ключові слова: конкуренція, конкурентні переваги, біржова сфера, збутова діяльність, біржовий товар.

Abstract. The article examines certain elements of competitive advantages of selling products through the exchange sphere. The study of the problem consists in generalizing approaches to determining the competitive advantages of selling products through the exchange sphere, studying their main characteristics and identifying ways to increase the competitive advantages of exchange structures.

The author analyzes the latest research and publications on the category of "competitive advantages", as well as considers the essence of exchange trading from different perspectives and researched in the works of many domestic scholars. The author develops a scheme of market infrastructure, where exchanges are the main effective body of the sales sector. To determine the effectiveness of selling products through the exchange sphere not only in the domestic but also in the world exchange markets, the author analyzes the competitiveness ratings of Ukraine.

The main competitive advantages that are concentrated in the exchange-traded commodity itself are briefly considered. It is found that the exchange commodity is massive, homogeneous, quantitatively and qualitatively standardized, interchangeable, and impersonal. The classification of exchange commodities is carried out. The main factors for improving the direction of increasing the competitive advantages of selling products through exchanges are identified. After the adoption of amendments to the legislation on the activities of commodity exchanges, organized sales of goods became possible exclusively through licensed exchanges. It was found that the new changes in legislation and the reforms implemented will provide a stable direction for the recovery of the Ukrainian economy as a whole. Sales of products will be more specialized and will meet the basic competitive requirements for exchange-traded goods. Exchange trading will only be allowed on licensed exchanges, which will increase trading efficiency and liquidity of exchange transactions, which is positive for the country as a whole. The creation of reliable and professional platforms for exchange trading participants will reduce the risk from negative factors. Participation in exchange trading will help to obtain a fair and decent price for their products, and participants will be able to fix prices for the future, thus providing a clearer and more predictable vision of product pricing.

Key words: competition, competitive advantages, agricultural products, stock market, sales activity, stock market

JEL codes: D49, F9, M20

Постановка проблеми. Незважаючи на приділення значної уваги до вивчення питання щодо конкурентних переваг та реалізації продукції, не в повній мірі розкриті питання особливості збуту через біржову структуру та основні шляхи до підвищення значимості конкуренції біржової сфери.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковці різних часів по-різному оцінювали категорію «конкурентні переваги», на що впливали розвиток економічної

науки, стан суспільного виробництва, розвиток ринкових структур тощо. Загальні теоретичні та методичні підходи до управління формування конкурентних переваг досліджено в працях багатьох вітчизняних науковців: А. В. Войчака [1], І. З. Должанського, Т. О. Загорної [2], О. Г. Янкового [3] та ін. Автори, як правило, наводять окремі напрями розвитку конкурентних переваг, а саме розкривають питання якості продукції, утримання та збільшення певного сегменту ринку тощо.

Науковець С. В. Цюцюпа зазначає, що одним зі стратегічних завдань забезпечення розвитку економіки країни на сучасному етапі є підвищення конкурентоспроможності підприємств, але важливим фактором вирішення цього завдання є створення ефективної системи управління на підприємствах, яка б забезпечувала їм стійкі конкурентні переваги на ринку [4].

Загалом можна зазначити, що конкурентні переваги — загальна форма прояву переваг в економічних, організаційних, технічних сферах діяльності підприємства та галузях національної економіки,

Зважаючи на значну роль біржової сфери в сучасній фінансово-економічній системі, розв'язання існуючих проблем є важливим завданням та зумовлюють необхідність дослідження конкурентних переваг збуту продукції через біржову призму.

О. М. Загурським визначено бар'єри, які заважають розвитку конкуренції в аграрному секторі та запропоновано заходи конкурентної політики, спрямовані на створення сприятливого конкурентного середовища біржової сфери [5].

В. С. Шебанін, І. О. Піюренко доводять, що подальший розвиток біржового ринку повинен бути спрямований на перетворення бірж реального товару на ф'ючерсні біржі [6].

Р. В. Морозов, Л. О. Бойко у своїх працях здійснили аналіз сучасного стану біржової торгівлі в Україні та розглянули роль товарної біржі як важливої складової інфраструктури аграрного ринку [7].

Методика дослідження. У процесі написання статті використано такі методи: логічного узагальнення — для теоретичного обґрунтування сутності конкурентних переваг та біржової сфери; статистичного аналізу — для оцінки чинників, що впливає на підвищення конкурентних переваг збуту продукції через призму бірж; системного аналізу — для дослідження та обґрунтування ефективності біржових структур; графічний метод при структуризації основних аспектів конкурентоспроможності біржової діяльності, метод експертних оцінок при аналізі поглядів на ситуацію, різних фахівців.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Виникнення торгівлі пояснюється потребою розвитку як виробництва, так і власне торгівлі. Оскільки виробництво і торгівля тісно взаємозв'язані, то в процесі взаємодії вони мають один до одного певні вимоги. Безпосередній зв'язок із виробництвом здійснюється, як правило, через оптову торгівлю, де біржа є невід'ємною її складовою. Кожному виду виробленого товару відповідає певний канал його збуту: переробні підприємства, аукціони, ярмарки, виставки та інші оптової торгівлі, що складає конкурентну сторону для біржових структур. Отже, подальше вивчення проблеми полягає в узагальненні підходів до визначення конкурентних переваг збуту продукції через біржову сферу, дослідження їхніх основних характеристик та виявленні шляхів щодо можливості підвищення конкурентних переваг біржових структур.

Метою статті є виявлення шляхів підвищення конкурентних переваг збуту продукції через біржову призму.

Виклад основного матеріалу. Одним із основних елементів інфраструктури ринку є біржі як найбільш досконала форма організації торгівлі.

На сьогодні на вітчизняному товарному ринку в обігу перебувають близько 20 млн найменувань товарних позицій. Товари, за якими здійснюються торги на товарних біржах, можна об'єднати у п'ять груп: 1) сільськогосподарська продукція і сировина; 2) продовольчі товари — рослинного походження; 3) лісоматеріали; 4) кольорові й дорогоцінні метали; 5) паливно-енергетичні матеріали [8].

Об'єктом біржової торгівлі на міжнародних товарних біржах є майже 160 найменувань продукції. За спостереженнями В. В. Кухарець, О. Г. Булуй, Л. М. Леківської, протягом останнього десятиліття світовий біржовий ринок значно розростається по усіх регіонах світу. Так, у 2020 р. торгова активність на світових біржових ринках деривативів досягнула 46,77 млрд угод [9].

Нормальне функціонування біржі можливе лише в умовах ринкового середовища, самостійності підприємств різних форм власності й господарювання, наповнення ринку біржовими товарами, присутність значної кількості покупців, продавців та посередників, стабільності грошової системи та розвинутої інфраструктури (рис. 1).

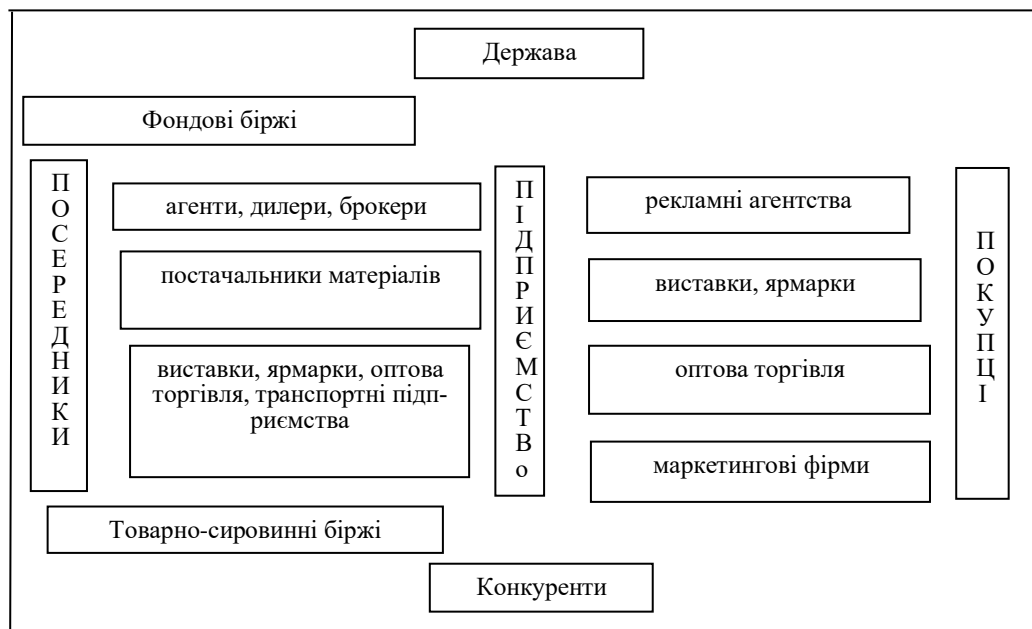

Рис. 1. Схема елементів організаційно-маркетингової інфраструктури ринку

Джерело: розроблено за спостереженнями автора.

Щоб виявити ефективність збуту продукції через біржову сферу не тільки внутрішніх, а й світових біржових ринках проаналізуємо рейтинги конкурентоспроможності України. Нині Україна значиться у двох рейтингах глобальної конкурентоспроможності: за показником економічної конкурентоспроможності — в

індексі глобальної конкурентоспроможності (IGC), що розраховується за методикою Всесвітнього економічного форуму (World Economic Forum), і у рейтингу конкурентоспроможності країн світу (WCY), за версією Міжнародного інституту управління розвитку в Швейцарії (IMD) (рис. 2).

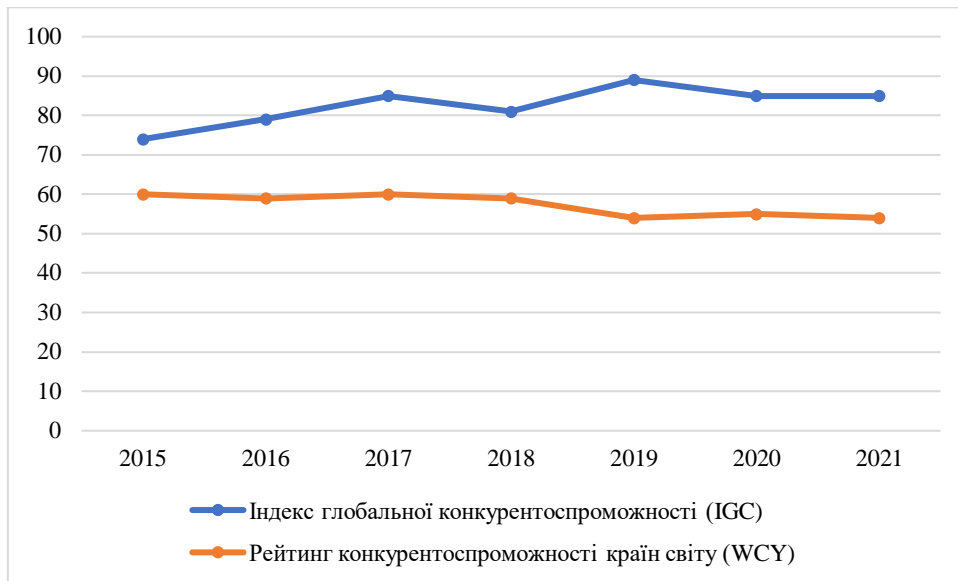

Рис. 2. Місце України у міжнародних рейтингах, 2015–2021 рр.

Джерело: побудовано за джерелами [10–12].

З огляду на сучасні умови бізнес-середовища, необхідно постійно слідкувати за місцем нашої країни в міжнародних рейтингах та здійснювати комплексну оцінку, оскільки формування конкурентної політики є одним із пріоритетних завдань підвищення конкурентоспроможності національних товаровиробників на внутрішньому й зовнішньому ринках біржової структури.

Важливими базовими факторами конкурентоспроможності збуту на біржі є сприятливі умови політики і правове регулювання та наявність дієвих і ефективних інституцій для забезпечення їх впровадження. Але конкурентні переваги збуту через біржові структури залежить від багатьох чинників, зокрема: рівня експортної пропозиції товарів та послуг, умов виходу на ринок і розвиваючого впливу торгівлі, який є важливим для стабільності економіки.

Як зазначає глава біржового комітету ТБ «Українська енергетична біржа» О. Дубовський: «Учасники біржових торгів у всі часи прагнули обігнати конкурентів, щоб укласти найвигіднішу угоду найшвидше. Стандартна схема доступу до біржових торгів виглядає так: інвестор укладає договір з брокерською компанією, отримує логін та пароль для входу в торговельну систему компанії, здійснює через неї угоди. Але спочатку користувач надсилає заявку до торгової системи брокера і тільки після цього вона потрапляє до ядра торгової системи біржі.

Якщо прибрати з цієї схеми брокерську систему і зробити так, щоб заявка від трейдера одразу надходила до «движка» біржі, це прискорить торгівлю, зокрема

завдяки тому, що трейдер отримуватиме інформацію про торгах трохи швидше за інших» [13].

Удосконалення сфери біржової торгівлі, передбачене Нацпроектом розвитку підприємництва, приведе до справедливого ціноутворення на ринках низки найважливіших товарів і дасть імпульс сектору МСБ.

Як зазначає О. Падалка, директор асоціації «Біржові та електронні майданчики»: «понад рік тому набув чинності закон «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки», що спонукало реформуванню в сфері електронної та біржової торгівлі», і це «дало можливість навести лад у біржовій сфері, оскільки, донині існуючі біржі, не мали чітких умов функціонування». Також О. Падалка додав, що: «.. за даними реформами можна виділити основні шляхи підвищення конкурентних переваг біржових структур, а саме: 1) для отримання ліцензії біржа повинна мати достатній капітал; 2) має розробити та затвердити правила організації та проведення торгів; 3) затвердити порядок допуску учасників до торгів з урахуванням фінансового моніторингу» [14].

Отже, після ведення нових реформ перед біржою постають такі завдання: постійний моніторинг операцій; захист прав покупців і продавців; контроль за виконанням договорів; забезпечення доступності до торгів у регіонах за допомогою агентів, які повинні надавати висококваліфіковані консультаційні послуги.

Це робить біржові торги більш доступними для кожного та гарантує якість їх проведення, а також збільшує відсоток укладених угод, що є однією з основних конкурентних переваг для збуту продукції через біржову сферу.

Висновки. Товарна біржа є організацією, що об'єднує юридичних і фізичних осіб, які здійснюють виробничу і комерційну діяльність, і має за мету надання послуг в укладенні біржових угод, виявлення товарних цін, попиту і пропозицій на товари, вивчення, упорядкування і полегшення товарообігу і пов'язаних з ним торговельних операцій.

Основними біржовими товарами на сьогодні є електрична енергія, природний газ, скраплений газ, нафтопродукти, нафта та газовий конденсат, вугільна продукція, тверде біопаливо, необроблена деревина та пиломатеріали.

Можемо зазначити, що, незважаючи на велику кількість проблем, вважаємо, що більшість з них можна вирішити за допомогою нових основ проведеного реформування щодо правил біржової торгівлі. Це у свою чергу дасть великий поштовх для удосконалення біржової діяльності, що є одним із шляхів підвищення конкурентних переваг збуту продукції через цю сферу, оскільки:

- 1) це дасть стабільний напрямок підйому української економіки в цілому;
- 2) збут продукції відбуватиметься більш спеціалізованим товаром, який відповідатиме основним конкурентним вимогам, щодо біржового товару;
- 3) біржові торги будуть проходити лише на ліцензованих біржах, що підвищить результативність торгів та ліквідність біржових угод, що є позитивним для країни загалом;
- 4) це призведе до створення надійних та професійних майданчиків учасників біржової торгівлі, що дозволить зменшити ризик від негативних факторів.

Крім того, участь у біржових торгах дозволить отримати справедливу і гідну ціну на свою продукцію, а учасники дістануть змогу фіксувати ціни на майбутнє, а отже, й забезпечать собі більш зрозуміле і прогнозоване бачення ціноутворення на товар.

Література

1. Войчак А. В., Камишніков А. В. Конкурентні переваги підприємства: сутність і класифікація. *Маркетинг в Україні*. 2005. № 2. С. 50–53.
2. Должанський І. З., Загорна Т. О. Конкурентоспроможність підприємства: підручник. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. 384 с.
3. Конкурентоспроможність підприємства: оцінка рівня та напрями підвищення: монографія; за заг ред. О. Г. Янкового. Одеса: Атлант, 2019. 470 с.
4. Цюцюпа С. В. Конкурентні переваги підприємства у ринковому середовищі: формування та забезпечення. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2020. №1 (57). С. 24–31.
5. Загурський О. М. Проблеми та перспективи біржової діяльності в аграрному секторі економіки. *Фінанси України*. 2014. № 5. С. 86–95.
6. Шейбанін В. С., Піюренко І. О. Сучасний стан і напрями активізації та удосконалення біржової діяльності на аграрному ринку. URL: <http://vuzlib.com/content/view/2547/13/>
7. Морозов Р. В., Бойко Л. О. Економічна роль біржової торгівлі та сучасні тенденції її розвитку. *Агросвіт*. 2019. № 9. С. 3–8.
8. Мальник Ю. В., Стребіцька Н. Є., Войтенко О. М. та ін. Біржова справа: підручник; за наук. ред. О. М. Сохацької. 3-тє вид., перероб., змін. і доп. Тернопіль: ТНЕУ, 2014. 655 с.
9. Кухарець В. В., Булуй О. Г., Левківська Л. М. Тенденції розвитку біржового ринку в умовах глобалізації світової економіки. *Ефективна економіка*. 2021. № 4. Електронний фаховий журнал. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/4_2021/92.pdf
10. Україна опустилася на 85-е місце в щорічному рейтингу конкурентоспроможності WEF. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/economic/617843.html> (дата звернення: 18.01.2022).
11. Україна посіла 54 місце у Світовому рейтингу конкурентоспроможності. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3291328-ukraina-posila-54-misce-u-svitovomu-rejtingu-konkurentospromoznosti.html>
12. Конкурентоспроможність України 2020–2021. Інформаційний огляд та ситуаційний аналіз. Департамент розвитку електронних комунікацій. Київ, 2021. 71 с.
13. Дубровський О. Біржова торгівля енергоресурсами: конкуренція, де немає аутсайдерів. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2021/05/20/674055/>
14. Падалка О. Перший рік ліцензованої біржової торгівлі (Економічна правда). URL: <https://aeap.com.ua>

References

1. Voichak A. V. Konkurentni perevahy pidpriemstva: sutnist i klasyfikatsiia. / A. V. Voichak, A. V. Kamyshnikov // *Marketing v Ukraini*. — 2005. — # 2. — S. 50–53.
2. Dolzhanskyi I. Z. Konkurentospromozhnist pidpriemstva: pidruchnyk. / I. Z. Dolzhanskyi, T. O. Zahorna. K.: Tsentri navchalnoi literatury, 2006. 384 s.
3. Konkurentospromozhnist pidpriemstva: otsinka rivnia ta napriamy pidvyshchennia: monohrafiia / za zah red. O. H. Yankovoho. Odesa: Atlant, 2019. 470 s.
4. Tsiutsiupa S. V. Konkurentni perevahy pidpriemstva u rynkovomu seredovyschi: formuvannia ta zabezpechennia. / S. V. Tsiutsiupa // *Vcheni zapysky Universytetu «KROK»*. — 2020. — #1 (57). — S. 24–31.
5. Zahurskyi O. M. Problemy ta perspektyvy birzhovoi diialnosti v ahrarnomu sektori ekonomiky. / O. M. Zahurskyi // *Finansy Ukrainy*. — 2014. — # 5. — S. 86–95.

6. Shebanin V. S. Piiurenko I. O. Suchasnyi stan i napriamy aktyvizatsii ta udoskonalennia birzhovoi diialnosti na aharnomu rynku. [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu do resursu: <http://vuzlib.com/content/view/2547/13/>
7. Morozov R. V. Ekonomichna rol birzhovoi torhivli ta suchasni tendentsii yii rozvytku. / R. V. Morozov, L. O. Boiko // Ahrosvit. — 2019. — # 9. — S. 3–8.
8. Birzhova sprava: pidruchnyk / Yu. V. Malnyk, N. Ye. Strebitska, O. M. Voitenko [ta in.]; za nauk. red. O. M. Sokhatskoi. 3-tie vyd., pererobl., zmin. ta dopovn. Ternopil: TNEU, 2014. 655 s.
9. Kukharets V. V., Bului O. H., Levkivska L. M. Tendentsii rozvytku birzhovoho rynku v umovakh hlobalizatsii svitovoi ekonomiky. Efektyvna ekonomika. # 4. 2021. Elektronyi fakhovy zhurnal. [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu do resursu: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/4_2021/92.pdf
10. Ukraina opustylasia na 85-e mistse v shchorichnomu reitynhu konkurentospromozhnosti WEF. [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu do resursu: <https://ua.interfax.com.ua/news/economic/617843.html> (data zvernennia: 18.01.2022).
11. Ukraina posila 54 mistse u Svitovomu reitynhu konkurentospromozhnosti. [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu do resursu: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3291328-ukraina-posila-54-misce-u-svitovomu-rejtingu-konkurentospromozhnosti.html>
12. Konkurentospromozhnist Ukrainy 2020-2021. Informatsiinyi ohliad ta sytuatsiinyi analiz. Departament rozvytku elektronnykh komunikatsii. Kyiv. 2021. 71 s.
13. Dubrovskiy O. Birzhova torhivlia enerhoresursamy: konkurentsiia, de nemaie autsajderiv. [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu do resursu: <https://www.epravda.com.ua/columns/2021/05/20/674055/>
14. Padalka O. Pershii rik litsenzovanoi birzhovoi torhivli (Ekonomichna pravda): [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu do resursu: <https://aeap.com.ua>